

Część I

Komentarz

Rozdział 1. Apelacja

1. Uwagi wprowadzające
2. Legitymacja do wniesienia apelacji
3. Termin do wniesienia apelacji
4. Wymagania formalne apelacji
5. Skutki niezachowania wymagań formalnych apelacji
6. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 2. Charakter postępowania apelacyjnego

1. Apelacja jako środek odwoławczy od merytorycznych orzeczeń sądu I instancji (zagadnienia wybrane)
2. Postępowanie apelacyjne jako środek kontroli orzeczeń sądu I instancji
3. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 3. Zakres orzekania przez sąd II instancji

1. Zakres podmiotowy orzekania
2. Zakres przedmiotowy orzekania
3. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 4. Instytucja pytań prawnych

1. Uwagi wstępne
2. Wymagania i warunki dotyczące przedstawienia zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu
3. Zagadnienia proceduralne
4. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 5. Rodzaje wyroków sądu odwoławczego i ich uzasadnienie

1. Uwagi wstępne
2. Rodzaje wyroków sądu II instancji
3. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 6. Skutki procesowe wyroków sądu odwoławczego

1. Prawomocność, wykonalność i skuteczność orzeczeń co do istoty sprawy
2. Skutki wyroku uchylającego wyrok sądu I instancji
3. Związanie sądu II instancji wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy w wyroku kasatoryjnym
4. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 7. Rektyfikacja wyroków sądu odwoławczego

1. Uwagi wprowadzające
2. Sprostowanie wyroku
3. Uzupełnienie wyroku
4. Wykładnia wyroku
5. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 1. Apelacja

1. Uwagi wprowadzające

Przepis art. 176 ust. 1 Konstytucji RP wprowadza fundamentalną zasadę wymiaru sprawiedliwości w Polsce, a mianowicie zasadę, że **postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne**. W polskim postępowaniu cywilnym od 6.2.2005 r. zlikwidowany został system trójinstancyjny tego postępowania, bowiem ustawą z 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) postępowanie cywilne ograniczone zostało do dwóch instancji. W ten sposób skarga kasacyjna stała się ze zwyczajnego – nadzwyczajnym środkiem odwoławczym, gdyż w myśl przepisu art. 398¹ § 1 KPC skarga kasacyjna przysługuje od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji.

Polski Kodeks postępowania cywilnego przyjął **system apelacji pełnej** (*cum beneficio novorum*), który oznacza, oprócz kontroli i usunięcia błędów pierwszej instancji, również naprawienie błędów stron poprzez dopuszczenie możliwości powołania przez strony nowych faktów i dowodów (A. Zieliński, Postępowanie cywilne, Rozdz. XI, § 38, pkt I).

Apelację, podobnie jak zażalenie, **cechuje dewolutywność i suspensywność**.

Zasada co najmniej dwuinstancyjnego postępowania cywilnego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP) stanowi gwarancję naprawienia omyłek, błędów i innych uchybień sądowych, których przyczyny mogą być zróżnicowane (tak wyr. SN z 20.12.2001 r., II CKN 1440/00, Legalis).

Postępowanie apelacyjne – chociaż jest postępowaniem odwoławczym i kontrolnym – zachowuje **charakter postępowania rozpoznawczego**. Sąd drugiej instancji ma zatem pełną swobodę jurysdykcyjną, ograniczoną jedynie granicami zaskarżenia (tak wyr. SN z 15.2.2006 r., IV CK 384/05, Legalis; wyr. SN z 16.5.2006 r., I PK 210/05, MPPr 2006, Nr 11, s. 593). Oznacza to, że sąd odwoławczy może naprawić – w granicach zaskarżenia – wszystkie naruszenia prawa materialnego, niezależnie od tego, czy zostały wyknięte w apelacji (wyr. SN z 14.6.2012 r., I CSK 521/11, Legalis).

Zgodnie z treścią art. 367 § 1 KPC w postępowaniu procesowym apelacja przysługuje od każdego wyroku sądu pierwszej instancji.

W przypadku oddalenia powództwa (w całości lub w części) wyrokiem zaocznym apelacja przysługuje powodowi.

W postępowaniu nieprocesowym apelacja przysługuje od wszystkich postanowień sądu pierwszej instancji orzekających co do istoty sprawy (art. 518 KPC) oraz od postanowienia sądu okręgowego, jako sądu pierwszej instancji, w przedmiocie uznania zagranicznego wyroku (art. 1148¹ § 3 KPC).

W świetle przytoczonych przepisów należy uznać, że nasz **Kodeks postępowania cywilnego nie wprowadza żadnych ograniczeń dopuszczalności wnoszenia apelacji** – ani pod względem podmiotowym, ani pod względem przedmiotowym.

W przyjętym przez polskiego ustawodawcę systemie apelacji pełnej sąd drugiej instancji jest uprawniony do ponownego, w zasadzie niczym nieograniczonego, badania sprawy, jako że w tym systemie postępowanie drugoinstancyjne (apelacyjne) jest dalszym stadium postępowania przed sądem pierwszej instancji [T. Ereciński, *Apelacja i kasacja w procesie cywilnym* (według ustawy z dnia 1 marca 1996 r.), Warszawa 1996, s. 15; T. Wiśniewski, *Apelacja i kasacja – nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996, s. 9].

Sąd Najwyższy stwierdził, że z treści art. 367 § 1 KPC wynika, że apelacja przysługuje także od wyroków wstępnych (art. 318 § 1 KPC), wyroku częściowego (art. 317 § 1 i 2 KPC) i od wyroku uzupełniającego (art. 351 § 3 KPC). Od wyroku zaocznego oraz

od wyroku końcowego apelacja przysługuje wyłącznie powodowi (art. 342 KPC).

Warunkiem *sine qua non* dopuszczalności wniesienia apelacji jest istnienie zaskarżonego wyroku (postanowienia co do istoty sprawy, *sententia existens*). Oznacza to, że niedopuszczalna jest apelacja od wyroku (postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) nieistniejącego (*sententia non existens*).

W przypadku kiedy sąd w sentencji orzeczenia nie rozstrzygnął o części roszczenia, powód może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku (art. 351 § 1 KPC). W razie niezgłoszenia takiego wniosku strona może jedynie wytoczyć nowe powództwo o roszczenie, o którym sąd nie orzekł w wyroku (postanowieniu) [tak wyr. SN z 15.2.2006 r., IV CK 384/05, Legalis; podobnie wyr. SN z 16.5.2006 r., I PK 210/05, MPPr 2006, Nr 11, s. 593]. Nie może natomiast domagać się zmiany lub uchylecia orzeczenia nieistniejącego (por. orz. SN z 24.11.1971 r., I PR 75/71, OSNPG 1972, Nr 7, poz. 46). Wyrok bowiem może być zaskarżony tylko w takiej części, w jakiej istnieje (*K. Piasecki*, Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 1981, s. 103).

Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie sporne jest zagadnienie tzw. *gravamen* (pokrzywdzenia). Ramy niniejszej pracy nie pozwalają na bliższą analizę tego problemu. Na użytek tego opracowania należy przyjąć, że apelację może wnieść ta strona procesu (uczestnik postępowania nieprocesowego), która uznaje wyrok za niesłuszny w stosunku do niej, a więc uznaje się za skrzywdzoną tym wyrokiem (*A. Zieliński*, w: Kodeks postępowania cywilnego, komentarz do art. 367).

Apelację od wyroku sądu rejonowego rozpoznaje sąd okręgowy, a od wyroku sądu okręgowego jako sądu pierwszej instancji – sąd apelacyjny (art. 367 § 2 KPC).

To samo dotyczy postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym.

Rozpoznanie sprawy przez sąd drugiej instancji następuje w składzie trzech sędziów zawodowych (art. 367 § 3 KPC). W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym sąd rozpoznaje apelację w składzie jednego sędziego (art. 505¹⁰ § 1 KPC). Sąd rozpoznaje sprawę na rozprawie (art. 375 KPC), jednak może

Wniosek
o uzupełnienie
wyroku

Gravamen

Sąd właściwy

Skład sądu

rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli zachodzi nieważność postępowania (art. 374 KPC).

Natomiast w sprawach prowadzonych w trybie postępowania uproszczonego, sąd – co do zasady – rozpoznaje apelację na posiedzeniu niejawnym, chyba że strona w apelacji lub w odpowiedzi na apelację zażądała przeprowadzenia rozprawy (art. 505¹⁰ § 2 KPC).

Należy dodać, że **o charakterze orzeczenia decyduje przedmiot rozstrzygnięcia**. Jeżeli przedmiotem rozstrzygnięcia sądu w procesie jest istota sprawy, to orzeczenie takie jest wyrokiem i przysługuje od niego apelacja. Natomiast orzeczenie sądu rozstrzygające w innym przedmiocie, jak np. o dopuszczalności procesu, jest z istoty swej postanowieniem, chociażby było zamieszczone w wyroku jako jeden z punktów jego sentencji (tak post. SN z 21.4.1970 r., I PR 88/70, niepubl.).

2. Legitymacja do wniesienia apelacji

Legitymacja czynna

Legitymację do wniesienia apelacji (legitymację czynną) posiadają strony oraz inni uczestnicy procesu lub postępowania nieprocesowego.

Wniesienie apelacji przez podmiot, który nie posiada legitymacji do jej wniesienia, jest bezwzględnie bezskuteczne. Brak legitymacji czynnej (do wniesienia apelacji) nie może zostać konwalidowany. Skutkiem wniesienia apelacji przez podmiot nielegitymowany będzie jej odrzucenie (*S. Cieślak*, W kwestii możliwości przyjęcia odmiennych skutków procesowych niezachowania przez skarżącego wymagań prawnych apelacji, kasacji i zażalenia, MoP 2002, Nr 11, s. 495).

W pierwszym rzędzie **legitymacja do wniesienia apelacji przysługuje stronom** (uczestnikom postępowania nieprocesowego). Jednak od wyroku zaocznej apelacja przysługuje wyłącznie powodowi (art. 342 KPC).

Legitymacja do wniesienia apelacji od wyroku przysługuje tylko stronie, której dotyczy ten wyrok, przez co należy rozumieć, że wyrok zawiera rozstrzygnięcie (pozytywne lub negatywne) o żą-

daniu, z którym ta strona wystąpiła (jako powód) lub które przeciwko niej zostało skierowane (jako pozwany) [tak post. SN z 5.9.1997 r., III CKN 152/97, Legalis].

W przypadkach **współuczestnictwa** procesowego, zarówno materialnego, jak i formalnego, legitymację do wniesienia apelacji ma każdy ze współuczestników samodzielnie, bez względu na to, czy chodzi o współuczestnictwo jednolite, konieczne czy zwykłe (tak też *T. Ereciński*, *Apelacja i kasacja*, s. 25; *T. Wiśniewski*, *Nowe środki odwoławcze*, s. 32). Jednak wniesienie apelacji przez jednego ze współuczestników jednolitych jest skuteczne (odnosi skutek) wobec pozostałych współuczestników (art. 73 § 2 KPC).

Trzeba jednak podkreślić, że współuczestnik procesu nie posiada w żadnym wypadku legitymacji do zaskarżenia wyroku (w części lub w całości) przeciwko innym współuczestnikom występującym po tej samej stronie w procesie, nawet w sytuacji gdy orzeczenie sądu dotyczące innego współuczestnika oddziałuje na jego prawa lub obowiązki (por. wyr. SN z 4.9.1967 r., I PR 245/67, OSN 1968, Nr 4, poz. 70; uchw. SN z 22.4.1991 r., III CZP 34/91, OSN 1992, Nr 2, poz. 24; post. SN z 10.9.1997 r., II CKN 345/97, Legalis).

Legitymację czynną (do wniesienia apelacji) posiadają również **podmioty wezwane do udziału w sprawie** na podstawie art. 194 § 1 i 3, a także art. 195 § 2 KPC.

Natomiast podmioty wskazane w art. 195 § 1 i art. 196 § 1 KPC uzyskują legitymację do wniesienia apelacji z chwilą zawiadomienia ich przez sąd o toczącym się procesie. Jednak podmioty te tracą tę legitymację, jeżeli w ciągu dwóch tygodni od doręczenia zawiadomienia nie przystąpią do sprawy w charakterze powodów.

Podmiot, w stosunku do którego z naruszeniem art. 194 i n. KPC został wydany wyrok, jest uprawniony (legitymowany) do jego zaskarżenia apelacją (por. uchw. SN z 25.4.1980 r., III CZP 21/80, OSN 1980, Nr 11, poz. 207 z glosą *B. Bładowskiego*, OSP 1981, Nr 3, poz. 44 i z glosą *J. Rodziewicz*, Pal. 1982, Nr 4–5, s. 84; *W. Siedlecki*, Przegląd orzecznictwa, PiP 1982, Nr 3–4, s. 90).

Zaznaczyć należy, że legitymację do wniesienia apelacji posiadają także **następcy prawni stron** i uczestników postępowania nieprocesowego.

Legitymacja przy
współuczestnictwie

Inne podmioty
uprawnione
do wniesienia
apelacji

Do podmiotów legitymowanych do wniesienia apelacji należą także **interwenienci uboczni zarówno samoistni** (art. 81 KPC), jak i **niesamoistni** (art. 79 KPC). Jeżeli jednak chodzi o interwenienta ubocznego, to jego czynności nie mogą pozostawać w sprzeczności z czynnościami strony, do której przystąpił (art. 79 *in fine* KPC). Oznacza to, że strona, do której interwenient uboczny przystąpił, może skutecznie cofnąć apelację tego interwenienta, jeżeli została ona złożona wbrew woli strony [W. Siedlecki, w: System prawa procesowego cywilnego. Zaskarżanie orzeczeń sądowych, (red. W. Siedlecki), t. III, Wrocław 1986, s. 12].

Do wniesienia apelacji legitymację posiadają **prokurator** (art. 7 i art. 60 § 2 KPC), **Rzecznik Praw Obywatelskich** (art. 14 pkt 4 RPOU w zw. z art. 60 § 2 KPC) oraz **Rzecznik Praw Dziecka** (art. 10 ust. 1 pkt 3 RPDU w zw. z art. 60 § 2 KPC) i to nawet, gdy nie brali udziału w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji.

Legitymację do wniesienia apelacji posiadają również: **organizacje pozarządowe** w sprawach o roszczenia alimentacyjne oraz w sprawach określonych w art. 61 § 1–3 KPC (art. 60 § 2 w zw. z art. 62 KPC), **inspektor pracy** w sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy (art. 63² w zw. z art. 60 § 2 KPC) oraz **powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów** w sprawach o ochronę interesów konsumentów (art. 63⁴ w zw. z art. 60 § 2 KPC).

W postępowaniu nieprocesowym legitymacja do wniesienia apelacji przysługuje **wszystkim uczestnikom postępowania**. Apelację może również wnieść **zainteresowany**, który nie brał dotychczas udziału w sprawie. W przypadku wniesienia apelacji przez takiego zainteresowanego staje się on uczestnikiem postępowania (art. 510 § 1 KPC). Jeżeli jednak sąd odmówił uprzednio danemu podmiotowi wzięcia udziału w sprawie i postanowienie sądu w tym zakresie uprawomocniło się, to taki podmiot nie posiada legitymacji do wniesienia apelacji (tak słusznie T. Ereciński, *Apelacja i kasacja*, s. 25).

Według przepisu art. 626¹ § 2 KPC, który stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 510 KPC, uczestnikami postępowania wiecy-stoksięgowego oprócz wnioskodawcy są tylko te osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone bądź na rzecz których wpis ma nastąpić. W rezultacie tylko te osoby są legitymowane do wniesienia apelacji (tak post. SN z 19.4.2006 r., V CSK 27/06, Legalis).

Uczestnik postępowania nieprocesowego nie jest uprawniony do wniesienia apelacji wyłącznie na korzyść innego uczestnika postępowania (por. post. SN z 8.4.1997 r., I CKN 57/97, OSN 1997, Nr 11, poz. 166).

Apelację w imieniu podmiotów postępowania cywilnego mogą wносить należycie umocowani ich pełnomocnicy (art. 87 KPC).

Jednak **apelacja złożona przez pełnomocnika ustanowionego dla doręczeń** (art. 1135 § 1 KPC), jako złożona przez osobę nieuprawnioną, **podlega odrzuceniu** na podstawie art. 373 KPC (tak post. SN z 19.3.1997 r., II UKN 36/97, OSN 1998, Nr 2, poz. 65).

Do innej kategorii, aczkolwiek związanej z legitymacją do wnoszenia apelacji, należy problem **zrzeczenia się apelacji**. Analiza przepisów Kodeksu postępowania cywilnego pozwala na uzasadnione stwierdzenie, że *de lege lata* zrzeczenie się apelacji pozbawione jest skutków prawnych, co oznacza, iż wniesienia apelacji nie można się rzec ani w formie jednostronnego oświadczenia strony, ani w drodze porozumienia (umowy stron). W rezultacie strona, która złoży oświadczenie procesowe, że zrzeka się wniesienia apelacji, może w terminie ustawowym skutecznie taką apelację wnieść. Jedyne wyjątek od tej zasady przewiduje w postępowaniu uproszczonym przepis art. 505⁸ § 3 KPC, który stanowi, że strona obecna na posiedzeniu, na którym ogłoszono wyrok, może po jego ogłoszeniu w oświadczeniu złożonym do protokołu rzec się prawa do wniesienia apelacji.

Pełnomocnicy

Zrzeczenie się apelacji

3. Termin do wniesienia apelacji

Apelacja od wyroku, jak również od postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym może być wniesiona w ściśle określonym terminie ustawowym. Termin ten wyznacza przepis art. 369 KPC, który brzmi:

„§ 1. Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem.

Część I. Komentarz

§ 2. Jeżeli strona nie zażądała uzasadnienia wyroku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia.

§ 3. Termin, o którym mowa w § 1 i 2, uważa się za zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła apelację do sądu drugiej instancji. W takim wypadku sąd ten niezwłocznie przesyła apelację do sądu, który wydał zaskarżony wyrok”.

Charakter terminu

Z cytowanego wyżej przepisu wynika, że dwutygodniowy termin do wniesienia apelacji jest terminem ustawowym, gdyż jest ustanowiony w ustawie procesowej. Jako **termin ustawowy** (a nie sądowy) nie może być ani skrócony, ani przedłużony (art. 164 i 166 KPC). Termin ten jest również **terminem prekluzyjnym**, co oznacza, iż jego niedotrzymanie powoduje *ipso iure* (z mocy prawa) bezskuteczność wniesienia apelacji. W konsekwencji w przypadku uchybienia terminu do wniesienia apelacji następuje jej odrzucenie przez sąd pierwszej instancji, przy czym postanowienie w tym przedmiocie zapada na posiedzeniu niejawnym (art. 370 KPC). Jeżeli sąd pierwszej instancji przeoczy fakt spóźnionego złożenia apelacji, to odrzuca ją na posiedzeniu niejawnym sąd drugiej instancji (art. 374 KPC).

Bieg terminu do wniesienia apelacji – przewidzianego w art. 369 § 1 KPC – w razie zawieszenia postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 KPC, po doręczeniu stronie, która następnie zmarła, uzasadnienia wyroku, rozpoczyna się z chwilą podjęcia postępowania w sprawie (art. 179 § 2 KPC), przez co należy rozumieć chwilę doręczenia następcom prawnym zmarłej strony, wydane go na posiedzeniu niejawnym, odpisu postanowienia o podjęciu, z ich udziałem, postępowania w sprawie (post. SN z 24.11.2011 r., I CZ 122/11, Legalis).

Wniosek o uzupełnienie

Złożenie przez apelanta wniosku o uzupełnienie, o sprostowanie lub o wykładnię wyroku (postanowienia co do istoty sprawy) nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia apelacji.

W myśl art. 369 § 1 KPC apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok. Dotyczy to również, z mocy art. 13 § 2 KPC, apelacji od postanowień co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym.

Sposób wniesienia apelacji

Wniesienie apelacji może nastąpić na dwa sposoby: bezpośrednio w sądzie pierwszej instancji lub za pośrednictwem poczty

polskiej. Według przepisu art. 165 § 2 KPC oddanie apelacji w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe jest równoznaczne z wniesieniem jej do sądu. W przypadku nadania apelacji w zagranicznym urzędzie pocztowym do właściwego sądu polskiego – datą wniesienia apelacji jest data przekazania jej polskiemu urzędowi pocztowemu (por. post. SN z 12.5.1978 r., IV CR 130/78, OSP 1979, Nr 4, poz. 76).

Natomiast w przypadku **wniesienia środka odwoławczego do niewłaściwego sądu** lub innego organu termin do zaskarżenia orzeczenia jest zachowany tylko wówczas, gdy środek odwoławczy zostanie przed upływem tego terminu przekazany sądowi, który wydał zaskarżone orzeczenie (tak post. SN z 2.6.1978 r., I CZ 66/78, Legalis; post. SN z 14.11.1973 r., II CZ 183/73, OSP 1974, Nr 5, poz. 97).

Jednak w myśl art. 369 § 3 KPC termin do wniesienia apelacji jest zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła apelację do sądu drugiej instancji. W takim wypadku sąd ten niezwłocznie przesyła apelację do sądu, który wydał zaskarżony wyrok.

Warunkiem zachowania terminu do wniesienia apelacji przez oddanie pisma procesowego w polskim urzędzie pocztowym jest właściwe zaadresowanie przesyłki do sądu pierwszej instancji, który wydał zaskarżone orzeczenie. Nie jest natomiast istotne kto, a mianowicie strona czy też inna osoba, np. sąd drugiej instancji, do którego błędnie przesłano pismo procesowe, złoży je w urzędzie pocztowym właściwie zaadresowane (tak post. SN z 10.2.1975 r., II CZ 13/75, OSP 1975, Nr 10, poz. 216).

Zatem decydujące znaczenie dla oceny, czy strona zadośćuczyniła wymogowi określone w art. 369 KPC, ma okoliczność, do jakiego sądu strona wniosła (zaadresowała) środek odwoławczy; błędne skierowanie przesyłki przez pocztę oraz błędne przyjęcie jej przez sąd nie niweczą skutku działania strony, o ile było ono prawidłowe (tak post. SN z 21.12.1998 r., III CKN 919/98, Prok. i Pr. 1999, Nr 9, poz. 37).

Wyjątek od zasady, że apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, stanowi przepis art. 37 ust. 1 Konwencji o ju-